

Türk Psikoloji Yazıları
2004, 7 (13)45-61

13-14 Yaş Grubu Öğrencilerin Çatışma Çözme Stratejilerinin İncelenmesi

Abbas Türnüklü* İdris Şahin
Dokuz Eylül Üniversitesi

Özet

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okulu yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme stratejilerini incelemektir. Araştırma İzmir’de sırasıyla, tabakalı, seçkisiz ve uygun örnekleme ile belirlenmiş 320 öğrenciyle çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, tamamı açık uçlu sorulardan oluşan bir anketle toplanmıştır. Anketin kapsam geçerliği sınanmıştır. Araştırmada toplanan verilerin tümü nitel olduğu için, veriler nitel veri analiz teknikleri kullanılarak analiz edilmiş ve özellikle "içerik analizi" kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda 13-14 yaş grubu öğrencilerin fiziksel şiddet, küfür, izinsiz eşya alma, dalga geçme, ad takma ve kıskançlık gibi kişilerarası çatışmaları çözme stratejilerinin ve taktiklerinin genelde yıkıcı ve işbirliğinden uzak olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, öğrencilerin yapıcı ve işbirliğine yönelik çatışma çözme stratejilerini ve taktiklerini, yıkıcı olanlara göre daha seyrek kullandıkları saptanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin kullandıkları çatışma çözme stratejileri ve taktikleri, sorunun türüne ve öğrencilerin cinsiyetine göre de değişim gösterdiği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çatışma çözme stratejileri

Examining 13-14th Years Old Students’ Conflict Resolution Strategies

Abstract

The purpose of this research was to examine the 7th and 8th grade elementary school students’ conflict resolution strategies. The research was carried out with 320 students who were selected with stratified, random and convenience sampling. The data of this research were collected by means of a questionnaire which consisted of totally open ended questions. The content validity of the questionnaire was examined. Since all data were qualitative, they were analyzed by means of qualitative data analyzing techniques. Specifically the content analysis was used in order to analyze data. It was found that the 13-14th year old students’ conflict resolution strategies and tactics which were used in order to manage physical violence, swear, taking others’ materials without permission, teasing and name calling, and jealousy tended to be less cooperative and destructive either physically or verbally. It seems that students used less cooperative and constructive conflict resolution strategies and tactics than destructive strategies and tactics. It was also found that, students’ conflict resolution strategies and tactics changed with respect to type of conflict and students’ gender.

Key Words: Conflict resolution strategies

* Yazışma Adresi: Yrd. Doç. Dr. Abbas Türnüklü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Buca 35150, İzmir.
E-posta: abbas.turnuklu@deu.edu.tr

Kişilerarası çatışma aynı anda, aynı gereksinime ve isteğe sahip olduğunda ortaya çıkan bir durumdur. Dolayısıyla çatışma, isteklerde, gereksinimlerde ve hedeflerde uyuşmama şeklinde de ifade edilebilir. Johnson ve Johnson (1995b), kişilerarası çatışmaların, kişilerin hedeflerine ulaşmak için gösterdikleri eylemleri ve atılımları, bir başka kişinin hedeflerine ulaşmasını engellediğinde ortaya çıktığını belirtmektedirler. Bu nedenle kişilerarası çatışmalar, toplumsal yaşamın doğal ve doğal olduğu kadar kaçınılmaz bir parçasıdır.

Bu tanımlar çerçevesinde okul ortamına bakıldığında, farklı kültürel özgeçmiş, toplumsallaşma, değer ve kişilik özelliklerine sahip 30-50 arası sayıda öğrencinin, sınıflarda uzun yıllar birlikte yaşamaları nedeniyle kişilerarası çatışmaların ve anlaşmazlıkların okul sürecinde doğal ve kaçınılmaz olduğunu belirtmek mümkündür. Johnson ve Johnson (1995b), bu süreci bir benzetmeyle şöyle açıklamaktadır: "Çatışmayı yaşamımızdan uzaklaştırmak, yerkürenin kendi eksenini etrafında dönmesini engellemek gibi bir şeydir". Bu nedenle asıl amaç, okul yaşamında doğal ve kaçınılmaz olarak yaşanan kişilerarası çatışmaları ve anlaşmazlıkları önlemek, bastırmak, cezalandırmak ya da ortadan kaldırmak değildir. Temel amaç, öğrencilerin doğal olarak yaşadıkları kişilerarası çatışmaları ve anlaşmazlıkları, onların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerinin ve dönüşümlerinin bir parçası haline getirebilmektir.

Kişilerarasında yaşanan çatışma, iki önemli alanda kişisel gelişime ve dönüşüme ilişkin anahtar özellik taşımaktadır (Bush ve Folger, 1994; Folger ve Bush, 2001). Bunlardan birin-

cisi, yaşanan sorunun çözümüne ilişkin atılan adımların, bireyin sorunu doğru değerlendirme ve kendisi için etkili ve yararlı karar alabilme becerilerinin gelişimini sağlamasıdır. Bu süreç; bireyin stresle, sorunla ve güçlüklerle başa çıkarken yaşadığı deneyimlerden ve çıkarımlardan elde ettiği karar alma, seçim yapma ve yapıcı sorun çözme becerilerine ilişkin kazanımları vurgular. Diğer özellik ise, çatışmanın yapıcı çözümü için temel koşul olan, kişinin kendi özünün ötesine geçerek, diğer kişinin özünün farkına varmasıyla gerçekleşir. Bireyin kendinden farklı olarak, diğer kişinin ilgilerinin, önceliklerinin, değerlerinin ve gereksinimlerinin farkına varması, kişinin sorunu diğerinin konumundan anlayabilme, yani "empati" becerisinin gelişmesini ve güçlenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, empati becerisi gelişmiş birey, toplumsal ilişkiler içinde kolaylıkla "kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru anlama" (Dökmen, 1994) becerisi geliştirecektir. Bu yönüyle kişinin diğer insanlar tarafından sevilme, kabul görme ve yalnızlıktan uzaklaşma olasılığı da artacaktır.

Kişilerarası çatışmalar ve anlaşmazlıklar öğrencilerin sağlıklı bilişsel, toplumsal ve psikolojik gelişimleri için temeldir (Johnson ve Johnson, 1995a). Öğrenciler sorunlarını çözerken aynı zamanda bilişsel, sosyal ve duyuşsal açıdan da olgunlaşırlar. Bu nedenle üzerinde durulması gereken asıl sorun, çocukların çatışmayı bir krizden çok, gelişmek için fırsat olarak görmelerine nasıl yardım edilebileceğidir (Jones, 2003). Kişilerarası çatışmaları çözme becerisinin yaşam boyu kullanılacak yaşamsal bir beceri olmasından dolayı, yapıcı çatışma çözme becerileri daha

mutlu, başarılı ve barışçıl bir yurttaş olmanın temel koşulu olarak görülmektedir. Bu nedenle, kişilerarası çatışmaların, gençlerin olgunlaşmalarına yardım eden zengin fırsatlar olarak görülmesi daha uygundur.

Kişilerarası çatışmalar yıkıcı olarak çözümlendiğinde bireyde şiddet, düşmanlık, kızgınlık, ayrılık, üzüntü, üretimsizlik ve dağınıklık duygularının yaşanmasına yol açmaktadır. Çatışmalar yapıcı olarak çözümlendiğinde ise bireyde mutluluk, başarı, barış, rahatlama, ferahlama, birbirinden hoşlanma, ilişkinin güçlenmesi ve olası çatışmaları yapıcı olarak çözebilme becerisine ilişkin duygular ortaya çıkmaktadır (Cornilius ve Faire, 1989; Johnson ve Johnson, 1995a). Bu süreçte öğrencilerin yaşamış oldukları deneyimler, onların uzun dönemde sahip olacakları sosyal ve duyuşsal gelişimlerini biçimlendirmektedir. Bu nedenle, kişilerarası çatışmaların ve anlaşmazlıkların çözüm sürecinde ortaya çıkan öfkenin ve acının "aklı" gölgelemesine engel olunması ve kişilerarasında yaşanan çatışmaların, aklın ve duygu yönetim becerilerinin gelişimi için bir araç ve fırsat olarak kullanılması oldukça önemlidir.

Yukarıda belirtilen temel varsayımlarla uyumlu olarak, kişilerarasında yaşanan çatışmaların ve anlaşmazlıkların yönetilmesine ilişkin literatürde daha çok üç temel çatışma çözme stratejisi üzerinde durulmaktadır. Bunlar, "işbirliğine yönelik yapıcı ve bütünleştirici problem çözme stratejileri"; "hükmedici, yıkıcı stratejiler" ve "kaçınma stratejileridir" (Fisher, Ury ve Patton, 1991; Öner, 1999; Lulofs ve Cahn, 2000; Bodine, Crawford ve Schrupf, 2002).

Kişilerarası çatışmaların çözümünde işbirliğine yönelik yapıcı, bütünleştirici stratejiler, çatışmanın diğer kişisiyle ortak sorunun yapıcı çözümüne yönelik karşılıklı yüzleşmeyi ve çatışmanın her iki tarafın yararına olan anlaşmaya ulaşmak için yapıcı problem çözme tartışmalarına girmeyi gerektirir (Karip, 1999; Johnson ve Johnson, 1995a). Ulaşılan anlaşma, çatışmanın taraflarının birbirlerinin konumunu doğru anlamalarını ve her iki tarafın ortak yararına olan çözüm seçeneklerine ilişkin eylemi ve karar almayı gerekli kıldığından, taraflar, hem diğer kişiyi doğru anlamaya yönelik, hem de kendi öz değerlerine, problem çözme kapasitelerine ve güçlerine ilişkin algıları bakımından gelişeceklerdir (Bush ve Folger, 1994). İşbirliğine ve bütünleşmeye yönelik çatışma çözme stratejileri, karşılıklı olarak işbirliğine yönelme, anlaşma olasılıklarını arama, güven duyma ve gösterme, ortak yarara ilişkin çözüm arama, karşısındakini anlamaya çalışma ve empati kurma gibi yapıcı çatışma çözme taktiklerini içermektedir (Lulofs ve Cahn, 2000).

Hükmedici, yıkıcı çatışma çözme stratejilerinde, çatışmanın diğer tarafı, düşman olarak görüldüğü için temel amaç, tek başına zafer kazanmaktır. Dolayısıyla, karşı tarafa güvenilmediğinden sözel ya da fiziksel tehdit ya da saldırganlık gibi zorlayıcı tepkiler gösterilebilir (Fisher ve ark., 1991; Schrupf, Crawford ve Bodine, 1997). Hükmedici çatışma çözme stratejileri rekabet, aşağılama, tehdit, küçümseyici sözler, bağırma, azarlama, küfretme ve ısrarcı olma gibi çatışma çözme taktiklerini içermektedir (Lulofs ve Cahn, 2000).

Kişilerarası çatışmaların çözümünde kaçınma stratejisi, çatışmanın taraflarından herhangi birinin hedefleri kendisi için önemli olmadığı ve diğer kişiyle ilişki sürdürülmek istenmediğinde çatışmadan kaçınmak için kullanılır (Johnson ve Johnson, 1995a). Yaşanan sorunun çözümü için harcanan enerji ve zaman, uzun dönemde önemsiz ise bu strateji uygun görülebilir (Simpson, 1998). Çatışma çözümünde kaçınma stratejisi; tartışmayı en aza indirme, sorundan kaçınma, çekinme, görmezden gelme, umursamama, önemsememe ve korkup geri çekilme gibi çatışma çözme taktiklerini içermektedir (Lulofs ve Cahn, 2000).

Belirtilen bu çatışma çözme stratejilerinden sadece işbirliğine yönelik, yapıcı ve bütünleştirici stratejiler ve taktikler, kişilerin aralarındaki çatışmayı çözerken gelişmelerine ve olgunlaşmalarına yardımcı olur. Diğer stratejiler ve taktikler ise, bireyin karşı tarafa ya da kendine yıkıcı davranmasına yol açtığı için bireyin kişisel gelişimine yönelik bir fırsat ve araç olarak kullanılmaya elverişli değildir.

Bu araştırmada yukarıda sunulan literatürün ışığında, öğrencilerin aralarında yaşadıkları kişilerarası çatışmaları çözmek için kullandıkları stratejiler ve taktikler incelenecektir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, ilköğretim okullarında yedinci ve sekizinci sınıflarda okuyan öğrencilerin okul ortamında kullandıkları çatışma çözme stratejilerini ve taktiklerini belirlemektir. Bu amaç, beş somut çatışma durumu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu somut çatışma durumları, Türnüklü ve Şahin'in (2002) alt sosyo ekonomik çevrelerde bulunan ilköğretim okullarında öğretmen ve öğrenci görüşlerine

dayalı olarak yapmış oldukları araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak seçilmiştir. Belirtilen somut çatışma durumları; fiziksel şiddet, küfür, başkasına ait eşyanın izinsiz alınması, ad takma ve kıskançlıktır. Öğrencilerin bu çatışma durumlarında arkadaşlarıyla aralarındaki sorunları çözmek için kullandıkları başa çıkma strateji ve taktiklerinin belirlenmesi, araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Yöntem

Örnekleme

Araştırma İzmir'de, dokuz ilköğretim okulunun yedinci ve sekizinci sınıflarında bulunan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örnekleme sırayla "tabakalı, seçkisiz ve uygun" (Balcı, 2000; Yıldırım ve Şimşek, 1999; Fink, 1995) örnekleme ile belirlenmiştir. İlköğretim okulları, öncelikle tabakalı örnekleme göre alt sosyo ekonomik çevrelerde olanlar ve olmayanlar diye iki gruba ayrılmıştır. Alt sosyo ekonomik çevrelerde bulunan okulların belirlenmesinde göz önünde bulundurulmuş temel ölçüt ekonomik bakımdan düşük gelirli ailelerin yaşadıkları semtlerin seçimidir. Sadece bu bölgelerde bulunan okullar araştırmaya dahil edilmiştir. Bu seçimin temel amacı ise alt sosyo ekonomik çevrelerde bulunan okullara odaklanarak bakabilmektir. Tabakalı örnekleme göre belirlenen ilköğretim okulları arasından kura çekilerek seçkisiz örnekleme göre çalışılacak okullar saptanmıştır. Belirlenen okullardan izin verilen sınıflarda uygun örnekleme tekniğine göre anketler uygulanmıştır. Anketler yedinci sınıflarda 79 kız ve 76 erkek öğrenciye; sekizinci sınıflardan ise 84 kız ve

81 erkek öğrenciye uygulanmıştır. Toplam örneklem sayısı ise 320 öğrencidir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada öğrencilerden veri toplamak için anket kullanılmıştır. Geliştirilen anket ile daha ayrıntılı ve derin bilgi edinebilmek amacıyla tüm sorular açık uçlu sorulmuştur. Anket sorularının açık uçlu olması öğrencilere, her bir soruya kendi düşüncelerini özgürce katarak yanıt verme fırsatı vermiştir (Babbie, 1990; Gall, Borg ve Gall, 1996; Oppenheim, 1996). Dolayısıyla öğrenciler, kullandıkları çatışma çözme strateji ve taktiklerini yine kendi cümleleriyle tanımlamış ve açıklamışlardır. Ankette "Okulda bir öğrenci sana vurduğunda ya da kavga çıkardığında onunla aranızdaki bu sorunu nasıl çözüyorsunuz?" biçiminde sorulan soruları öğrencilerin özgürce yanıtlamaları istenmiştir.

Anketteki soruların tümü açık uçlu olduğu için, ankete ilişkin geçerlik ve güvenilirlik analizi sürecinde, sadece geçerlik çalışması yapılmıştır. Geçerlik çalışmasında, "kapsam geçerliği" (Hovardaoğlu, 2000) eğitim fakültesinde çalışan öğretim üyelerinin ve ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin görüşlerine başvurularak gerçekleştirilmiştir.

Güvenirlik analizi sürecinde ise, analiz anket için değil, analizi yapan araştırmacı için analiz güvenilirliğine bakılarak gerçekleştirilmiştir. Analizi tek bir araştırmacı yaptığı için aynı araştırmacının iki ayrı zamanda yaptığı kodlamalardaki tutarlılığına bakılmıştır. Bu bağlamda araştırmacının metindeki anlam öbeklerini ve temaları önceden belirlenmiş kategorilere ne kadar tutarlı ve doğru kodladığını tespit etmek için "kodlama güvenilir-

liğine" bakılmıştır (Silverman, 1993; Miles ve Huberman, 1994; Kvale, 1996; Bakeman ve Gottman, 1997, Türnüklü, 2000). Araştırma verilerinden alınan bir grup veri bir hafta arayla iki kez aynı kategorilere, araştırmacı tarafından kodlanarak, araştırmacının kendi tutarlılığına bakmak yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının kodlama güvenilirlik katsayısı .85 bulunmuştur.

İşlem

Anketler araştırma kapsamında, ilköğretim okullarına gidilerek bir ders saati içerisinde sınıflarda uygulanmıştır. Ders saati içerisinde, öğrencilerden anketteki soruları yanıtlamaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Anketin tamamı açık uçlu sorulardan oluştuğu için, elde edilen veriler sözeldir. Dolayısıyla nitel özellik taşımaktadır. Bu nedenle, metin biçiminde olan veriler "içerik analizi" (Silverman, 1993; Manning ve Cullum-swan, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 1999, Bilgin, 1999; Bilgin, 2000) tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde anketteki tüm veriler okunarak öğrencilerin kullanmış oldukları kişilerarası çatışma çözme stratejilerine ve taktiklerine işaret eden anlam öbekleri ve temalar saptanmıştır. Elde edilen bu anlam durumları, içeriklerine göre benzer olanlar aynı potada birleşecek biçimde indirgenmiştir. Bu işlem beş somut çatışma durumu için de ayrı ayrı uygulanmıştır. Metin içerisinden çıkarılarak son şekli verilen çatışma çözüm taktikleri, metinle tekrar karşılaştırılarak metindeki anlamların, bu kategoriler çerçevesinde görülme sıklığına bakılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Bu

çerçevede analiz sonuçları frekans analizi kapsamında "sayısal, yüzdesel ve oransal" olarak sunulmuştur (Bilgin, 1999). Buna ek olarak, içerik analizi sonucunda elde edilen frekanslar üzerinde parametrik olmayan istatistiksel analiz tekniklerinden "kay-kare (χ^2)" analizi uygulanmıştır (Ferguson ve Takane, 1989).

Tabloların sunumu sürecinde verilen çatışma çözme taktikleri, araştırmanın verilerinden çıkarılırken, stratejiler ise literatüre bağlı olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda taktikler, üç temel çatışma çözme stratejisi olan "kaçınma, işbirliğine yönelik bütünleştirici ve yıkıcı" çerçevesinde (Bodine ve ark., 2002; Lulofs ve Cahn, 2000; Schrupf ve ark., 1997; Fisher ve ark., 1991) yeniden kategorilendirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Öğrencilerin okulda arkadaşlarıyla yaşadıkları kişilerarası çatışmaları yönetmek için kullandıkları çatışma çözme stratejileri ve taktikleri, öğrencilerin verdikleri sözel yanıtlara içerik analizi yapılarak analiz edilmiş ve sonuçlar aşağıda tartışılarak sunulmuştur. Öğrencilerin somut çatışma durumlarında kullandıkları stratejiler ve taktikler, beş somut çatışma durumu ele alınarak ayrı ayrı incelenmiştir. Analiz sürecinde öğrencilerin anket sorularına verdikleri yanıtlardan kullandıkları taktikler belirlenmiştir. Daha sonra ise, bu taktikler literatürde belirtilen üç temel çatışma çözme stratejisi (kaçınma, işbirliği ve yıkıcı) bağlamında yeniden gruplandırılmıştır. Bu üç stratejiye ek olarak öğrencilerin açık uçlu sorulara yanıt biçiminde yazdıkları metinlerde sıklıkla, koşullu taktiklere yer vermeleri nedeniyle, bu taktikler araştırmacı tarafından

"koşullu strateji" alt başlığı içerisinde ele alınmıştır. Öğrencilerin kullandıkları çatışma çözüm strateji ve taktiklerine ilişkin analiz sonuçları aşağıda tartışılmıştır.

Tablo 1'de öğrencilerin "okulda bir öğrenci sana vurduğunda ya da kavga çıkardığında onunla aranızdaki bu sorunu nasıl çözüyorsunuz?" sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin analiz sonuçları verilmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin vurma ya da kavga gibi fiziksel şiddetle karşılaştıklarında kullandıkları çatışma çözüm stratejilerini kullanma sıklıkları iki ana tema üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar yıkıcılık ve işbirliğidir. 13-14 yaş grubu yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin fiziksel şiddetle karşılaştıklarında "kaçınma" stratejisine çok az başvurdukları Tablo 1'den anlaşılmaktadır. Öğrencilerin fiziksel şiddetle başa çıkmak için kullandıkları çatışma çözüm stratejilerinin toplam frekansları üzerinden kullanılma oranları arasındaki farklılıkların anlamlılık düzeyi, cinsiyete göre ayrı ayrı parametrik olmayan istatistiksel analiz tekniklerinden " χ^2 " analizi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Hem kızların ($\chi^2 = 103.96$, $sd = 3$, $p < .05$) hem de erkeklerin ($\chi^2 = 96.06$, $sd = 3$, $p < .05$) dört stratejiyi kullanma oranları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Buna ek olarak kız ve erkek öğrencilerin dört çatışma çözüm stratejisini kullanma oranları bakımından karşılaştırıldıklarında kızlar ve erkekler arasında da ($\chi^2 = 24.08$, $sd = 3$, $p < .05$) anlamlı bir farklılığın olduğu saptanmıştır.

Kullanılan stratejilerin yoğunluğu bakımından hem kızların hem de erkeklerin sıklıkla, "yıkıcı" ve "işbirliği" stratejilerini

Tablo 1*Öğrencilerin Fiziksel Şiddetle Başa Çıkılmak İçin Kullandıkları Çatışma Çözme Taktikleri*

Stratejiler	Taktikler	Kızlar (N=163)		Erkekler (N=157)	
		f	%	f	%
Kaçınma Stratejisi	Sessiz kalmayı tercih ederim	-	-	1	0.51
	Altan almaya çalışırım	2	1	1	0.51
	Oradan uzaklaşırım	3	1.5	2	1.03
	Kavga çıkarmamaya çalışırım	-	-	1	0.51
	Zamanla unutarak	-	-	1	0.51
Toplam		5	2.5	6	3.07
İşbirliği Stratejisi	Sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım	51	25.5	41	21.03
	Birbirimizden özür dileyerek	12	6	9	4.62
	Karşılıklı anlaşarak çözümleriz	5	2.5	7	3.59
	Diğer kişiyi sakinleştirmeye çalışırım	-	-	3	1.54
	Yapmaması gerektiğini söylerim	2	1	1	0.51
	Bana neden vurduğunu sorarım	5	2.5	3	1.54
Toplam		78	39	64	32.83
Yıkıcı Strateji	Kavga ederek	51	25.5	69	35.38
	Öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim	31	15.5	19	9.74
	Ona küserim	2	1	2	1.03
	Bu davranışlarından ne zevk aldığımı sorarım	1	0.5	-	-
Toplam		92	46	96	49.23
Koşullu Strateji	Önce konuşarak çözmeye çalışırım. Sonuç alamazsam bende kavga ederim	14	7	19	9.74
	Önce uyarırım. Devam ederse bende ona aynısını yaparım	1	0.5	4	2.05
	Önce konuşarak çözmeye çalışırım. Sonuç alamazsam öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim	9	4.5	4	2.05
	Eğer sinirli ve gerginsem kavga yaparım; sakin ve durgun isem anlaşma yollarını ararım	1	0.5	2	1.03
Toplam Genel Toplam		250	125	195	100

kullandıkları görülmektedir. Bununla birlikte, iki stratejinin kullanılma sıklığı açısından oranına bakıldığında erkek öğrencilerin daha sıklıkla, şiddete, şiddetle yanıt verdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca "koşullu" strateji diğer stratejilere ek olarak incelendiğinde, öğrencilerin koşullu yanıt vermelerine karşın, özellikle şiddet ögesini öne çıkardıkları Tablo 1'de verilen taktikler bölümünden anlaşılmaktadır.

Her bir çatışma çözme stratejisinin kapsamı içerisinde yer alan taktiklere bakıl-

dığında, öğrencilerin sorun çözme becerileri hakkında daha detaylı bilgi elde edilmiş olacaktır. Tablo 1'de görüldüğü gibi işbirliği stratejisinin içinde iki ana taktik öne çıkmaktadır. Bunlar; "sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışma" ve "birbirinden özür dileme"dir. İşbirliği stratejisi altında verilen tüm çatışma çözme taktiklerini kızların, erkekler göre daha sık kullandıkları, tabloda belirtilen yüzdelerden anlaşılmaktadır. "yıkıcı" strateji altında ise iki ana taktik öne

çıkılmaktadır: "Kavga" ve "öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet etme". Erkeklerin kızlara göre, kavgaya daha sık başvurmasına karşın, kızların yetişkin yardımına daha sık başvurdukları yüzdelik oranlardan anlaşılmalıdır. Öğrenciler, koşullu stratejide, şiddet içeren yıkıcı taktikleri koşullu verdikleri için, bu taktikler yıkıcı stratejiye ait taktiklerle birlikte incelenmelidir. Yıkıcı ve koşullu taktikler birlikte incelendiğinde, kız öğrencilerin

verdikleri tüm çatışma çözme taktiklerinin %58.5'ini, erkeklerin ise %64.1'ini yıkıcı çatışma çözme taktikleri oluşturmaktadır.

İlköğretim okullarında yedinci ve sekizinci sınıflarda okuyan öğrencilerin okul ortamında küfürle karşılaştıklarında bu sorunla başa çıkmak için kullandıkları çatışma çözme stratejileri ve taktikleri Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2

Öğrencilerin Küfürle Başa Çıkılmak İçin Kullandıkları Çatışma Çözme Taktikleri

Stratejiler	Taktikler	Kızlar (N=163)		Erkekler (N=157)	
		f	%	f	%
Kaçınma Stratejisi	Önemsemem	1	0.52	1	0.5
	Sessiz kalmayı tercih ederim	8	4.15	6	3
	Duymazlıktan gelirim	7	3.63	3	1.5
	Oradan uzaklaşıyorum	4	2.07	2	1
	Kötü söz sahibine aittir derim	6	3.11	5	2.5
Toplam	Küfürü geri iade ederim	1	0.52	2	1
İşbirliği Stratejisi	Sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım	18	9.33	17	8.5
	Birbirimizden özür dileyerek	1	0.52	5	2.5
	Yaptığı şeyin yanlış olduğunu söylerim	15	7.77	7	3.5
	Ona düzgün konuşmasını söylerim	5	2.59	5	2.5
Toplam	Bana neden küfür ettiğini sorarım	16	8.29	10	5
Yıkıcı Strateji	Kavga ederim; Döverim	11	5.7	45	22.5
	Bende ona aynısını yaparım	23	11.92	25	12.5
	Onu tehdit ederim; korkuturum	1	0.52	2	1
	Öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim	31	16.06	23	11.5
	Önce döverim sonra özür dilemesini isterim	1	0.52	-	-
Toplam	Arkadaşımdan vazgeçerim; Küserim	7	3.63	2	1
Koşullu Strateji	Arkadaşımı bir daha yapmaması için uyarırım; İkaz ederim	23	11.92	14	7
	Bana küfür etmemesini söylerim. Devam ederse kavga çıkarırım	4	2.07	10	5
	Bana küfür etmemesini söylerim. Devam ederse ben de ona küfür ederim.	2	1.04	3	1.5
	Bana küfür etmemesini söylerim. Devam ederse öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim.	7	3.63	6	3
Toplam Genel	Söztünü geri almasını istiyorum. Almazsa ona saldırıyorum	-	-	5	2.5
Toplam Genel	Sinirliysen kavga çıkıyor. Sinirli değilsem anlaşıyorum	-	-	2	1
Toplam Genel	Konuşarak çözmeye çalışırım. Anlamıyorsa konuşmayı keserim	1	0.52	-	-
Toplam Genel		14	7.26	26	13
Toplam Genel		193	100	200	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, kız ve erkek öğrencilerin kullandıkları stratejiler yoğunluk bakımından frekans değerleri üzerinden incelendiğinde, sırayla "yıkıcı", "işbirliği" ve "kaçınma" stratejileri gelmektedir. Koşullu strateji içinde yer alan taktikler, yıkıcı strateji ile ilgili olduğu için, bu strateji yıkıcı stratejinin kapsamı içerisinde ele alınabilir. Kızların ve erkeklerin birlikte kullandığı yıkıcı ve koşullu stratejiler birlikte ele alındığında, tüm stratejilerin kızlarda %58’ini, erkeklerde ise %68.5’ini yıkıcı stratejilerin oluşturduğu görülmektedir.

Öğrencilerin küfürle başa çıkmak için kullandıkları çatışma çözme stratejilerinin toplam frekans oranları cinsiyete göre karşılaştırıldığında şu sonuçlar çıkmıştır: Kız öğrencilerin dört stratejiyi kullanma oranları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır ($\chi^2 = 83.87$, $sd = 3$, $p < .05$). Benzer biçimde erkek öğrencilerin de dört stratejiyi kullanma oranları arasında anlamlı bir farklılık ($\chi^2 = 105.88$, $sd = 3$, $p < .05$) bulunmuştur. Buna karşın, kızlarla erkekler birbirleriyle karşılaştırıldıklarında belirtilen dört stratejiyi kullanma oranları arasında farklılık ($\chi^2 = 7.03$, $sd = 3$, $p > .05$) bulunamamıştır. Bu sonuçlardan anlaşılmaktadır ki, hem kız, hem de erkek öğrenciler, benzer çatışma çözme stratejilerini, yaklaşık aynı sıklıkta tercih etmektedirler. Bununla birlikte kaçınma ve işbirliği stratejilerini sıklıkla kız öğrencilerin; yıkıcı ve koşullu stratejileri ise erkek öğrencilerin kullandıkları, yüzdelerden anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin kullandıkları çatışma çözme taktikleri stratejilere göre incelendiğinde, öğrencilerin kaçınma stratejisine ait taktikler-

den "sessiz kalma", "duymazlıktan gelme", "uzaklaşma" ve "kötü söz sahibine aittir deme" gibi taktikleri kullandıkları anlaşılmaktadır. Bu taktiklerin genel içindeki kullanılma oranı kızlarda %14 erkeklerde ise %9.5’tir. Belirtilen bu yüzdelerden, öğrencilerin küfürle karşılaştıklarında yüzleşmek yerine, sorundan kaçmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

İşbirliği stratejisine ait çatışma çözme taktiklerine bakıldığında ise, sıklıkla "sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım", "yaptığı şeyin yanlış olduğunu söylerim" ve "bana neden küfür ettiğini sorarım" gibi taktiklerin kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan bu taktikler cinsiyet bakımından yüzdelerden değerlendirildiğinde kızların daha sıklıkla tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Yıkıcı stratejiye bakıldığında "kavga ederim; döverim", "ben de ona aynısını yaparım", "öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim" ve "arkadaşımı bir daha yapmaması için uyarırım; ikaz ederim" gibi taktiklerin hem kız, hem de erkek öğrenciler tarafından sıklıkla kullanıldığı yüzdelerden anlaşılmaktadır.

Benzer biçimde koşullu stratejiye ilişkin taktiklere bakıldığında ise, bu taktiklerin öncelikle yapıcı görünmelerine karşın, potansiyel olarak şiddete yönelim öğelerini içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla, bu taktikler yıkıcı taktiklerle beraber incelendiğinde daha anlaşılır olmaktadır. Öğrencilerin kullandıkları taktikler arasında "devam ederse kavga çıkarırım", "devam ederse ben de ona küfür ederim" ve "öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim" öne çıkmaktadır. Yıkıcı ve koşullu stratejiler birlikte incelendiğinde

kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre bu taktiklere %10 kadar daha az başvurmalarına karşın, her iki cinsiyetin de toplam olarak %58-68 oranında bu stratejilere ve taktiklere başvurdukları görülmektedir. Bu oranlar, alt sosyo ekonomik çevrelerde bulunan ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerin şiddete ilişkin kültürel kategorilerinin ve

yönelimlerinin, üzerinde ciddi olarak durulması gereken oranlara ulaştığını göstermektedir.

Bir öğrenci bir arkadaşının eşyasını izin istemeden aldığı aralarında ortaya çıkan çatışmayı çözmek için öğrencilerin kullandıkları çatışma çözme stratejileri ve taktikleri Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3

Öğrencilerin İzinsiz Eşya Alma Sorunuyla Başa Çıkmak İçin Kullandıkları Çatışma Çözme Taktikleri

Stratejiler	Taktikler	Kızlar (N=163)		Erkekler (N=157)	
		f	%	f	%
Kaçınma	Sorun olarak görmem	11	6.71	5	3.07
Stratejisi	Hiçbir şey söylemem	3	1.83	3	1.84
Toplam		14	8.54	8	4.91
İşbirliği	Sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım	11	6.71	6	3.68
	Birbirimizden özür dileyerek	2	1.22	1	0.61
	Eğer ihtiyacı varsa bir şey demem	2	1.22	5	3.07
	Eğer ona gerekli ise yine alabileceğini söylerim	1	0.61	2	1.23
	Aldığı eşyayı yerine bırakmasını söylerim	1	0.61	5	3.07
Toplam	Ona neden izin almadığımı sorarım	8	4.88	13	7.98
Yıkıcı	Kavga ederim; Döverim	6	3.66	18	11.04
	Küfür ederim	1	0.61	1	0.61
	Ben de ona aynıını yaparım	4	2.44	2	1.23
	Öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim	8	4.88	4	2.45
Strateji	Tehdit ederim	1	0.61	1	0.61
	Uyarıyorum. Eşyayı izinsiz alamayacağımı söylerim	63	38.41	60	36.81
	Özür dilemesini isterim. Dilemezse döverim	-	-	1	0.61
	Ona bağırırım	3	1.83	-	-
	Azarlarım	-	-	1	0.61
	Ona kızarım	20	12.2	16	9.82
	Tartışırım	2	1.22	-	-
	Sinirlenirim	1	0.61	1	0.61
	Ona küserim	3	1.83	3	1.84
	Toplam		112	68.3	108
Koşullu	Niye aldığımı sorarım. Yanıt kaba ise döverim	-	-	3	1.84
	Bir daha yapmamasını söylerim. Yaparsa arkadaşlığımı keserim	1	0.61	1	0.61
	Eşyayı geri isterim. Vermez ise öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim	4	2.44	1	0.61
	Bir daha yapmamasını söylerim. Yaparsa öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim	4	2.44	7	4.29
Toplam	Bir daha yapmamasını söylerim. Yaparsa kavga ederim	4	2.44	3	1.84
Genel		13	7.93	15	9.19
Toplam		164	100	163	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğrencilerin kullandıkları çatışma çözme stratejileri de başat olarak, yıkıcı çatışma çözme stratejisi ana kategorisinde yoğunlaşmaktadır. Burada ilginç olan nokta, diğer çatışma durumları ile karşılaştırıldığında, bu sorunun çözümünde yıkıcı stratejiyi ve taktikleri kızların; işbirliği stratejisini ve taktiklerini ise erkeklerin daha sık gösteriyor olmasıdır. Bununla birlikte, yüzdelik değerlerdeki fark çok yüksek değildir.

Öğrencilerin eşyalarının izinsiz alınması sorunuyla başa çıkmak için kullandıkları çatışma çözüm stratejilerinin oranları karşılaştırıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir. Kızların kullandığı stratejilerin oranları arasında ($\chi^2 = 166.10$, $sd = 3$, $p < .05$) anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Benzer biçimde, erkeklerin kullandıkları çatışma çözüm stratejilerinin oranları arasında da farklılık ($\chi^2 = 155.45$, $sd = 3$, $p < .05$) vardır. Buna karşın, kız ve erkek öğrenciler karşılaştırıldığında ise anlamlı bir farklılık ($\chi^2 = 2.71$, $sd = 3$, $p > .05$) bulunamamıştır. Her iki cinsiyetin benzer çatışma çözme stratejilerini aynı oranlarda kullandıkları söylenebilir. Öğrencilerin izinsiz eşya alma sorunu ile başa çıkmak için öncelikle yıkıcı ve işbirliği stratejilerini, seyrek olarak da kaçınma ve koşullu stratejileri tercih ettikleri yüzdelik değerlerden anlaşılmaktadır. Öğrencilerin kullandıkları stratejilerin içlerinde yer alan taktikler incelendiğinde, öğrencilerin bu sorunla ilgili çatışma çözme becerileri daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğrencilerin sıklıkla kullandıkları çatışma çözme taktikleri belirli taktiklerde yoğunlaşmaktadır. Öğrenci-

ler "izinsiz eşya alma" sorunda, kaçınma stratejisini kullanma eğilimini pek göstermemektedirler. Burada belirgin olan taktik, "sorun olarak görmem" (kızlarda %6.7; erkeklerde %3.7) taktiğidir. Benzer bir durum, işbirliği stratejisi için de geçerlidir. Burada iki taktik öne çıkmaktadır. Bunlar, "sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım" (kızlar %6.7; erkekler %3.78); "ona neden izin almadığını sorarım" (kızlar %4.88; erkekler %7.98) taktikleridir. Toplam yüzdede, erkeklerin kızlara göre işbirliği stratejisini çok kullanıyor gibi görünmesine karşın, (erkekler %19.64; kızlar %15.25); "ona neden izin almadığını sorarım" taktiğinin erkekler tarafından sıkça kullanılıyor olması, onların örtük saldırgan niyet taşıdığını gösteriyor olabilir. "Sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım" ifadesi, yerini sorgulama, diğer bir anlatımla, karşılıklı anlaşmadan çok, hesap sorma içeriğine bırakmıştır.

Yıkıcı çatışma çözme stratejisi altında dört taktik öne çıkmaktadır. Bunlar; "kavga ederim; döverim", "öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim", "uyarıyorum", "eşyayı izinsiz alamayacağımı söylerim" ve "ona kızarım" biçimindedir. Bu taktikler açısından kızlar ve erkekler karşılaştırıldığında erkeklerde doğrudan fiziksel şiddeti kullanma eğiliminin öne çıktığı görülürken, kızlarda şikayet ve sözel şiddetin öne çıktığı Tablo 3'ten anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, koşullu stratejiye ilişkin taktiklere bakıldığında, bu taktiklerin tamamının şiddet ögesini içerdiği görülebilir. Yıkıcı strateji ve koşullu strateji birlikte ele alındığında hem kızların hem de erkeklerin, bir arkadaşları onların bir eşyasını izinsiz aldığına kullandıkları stratejilerin ve taktiklerin %75'ten fazlasının sözel ya da fiziksel şiddet içerdiği Tablo 3'te görülmektedir.

Öğrencilerin, arkadaşları kendileriyle dalga geçtiğinde ve onlara lakap taktığında kullandıkları çatışma çözme stratejileri ve taktikleri Tablo 4'te yer almaktadır. Görüldüğü gibi, hem kızların hem erkeklerin, dalga geçme ve lakap takma sorunuyla başa çıkarak için kullandıkları en temel çatışma çözüm stratejisi yıkıcı stratejidir. İşbirliği stratejisi, diğer çatışma durumlarında kullanılanlarla karşılaştırıldığında, seyrek kullanılan strateji

görünümü sunmaktadır. Kaçınma ve işbirliği stratejilerinin her iki cinsiyet tarafından da hemen hemen eşit miktarda kullanıldığı, yüzdelerinden anlaşılmaktadır. Hem kızların, hem erkeklerin yüzdelerinde görülen benzerliğin temel nedeni, öğrencilerin dalga geçmeyi ya da ad takmayı kişisel saldırı olarak kabul etmeleri olabilir. Bu nedenle doğrudan saldırgan taktiklerle kendilerini savunmaya yöneliyor olabilirler.

Tablo 4

Öğrencilerin Dalga Geçme ve Lakap Takma Sorunuyla Başa Çıkarak İçin Kullandıkları Çatışma Çözme Taktikleri

Stratejiler	Taktikler	Kızlar (N=163)		Erkekler (N=157)	
		f	%	f	%
Kaçınma Stratejisi	Aldırmam	25	15.06	21	11.6
	Ağlarım	2	1.2	-	-
Toplam		27	16.3	21	11.6
İşbirliği Stratejisi	Sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım	8	4.82	5	2.76
	Benimle empati kurmasını isterim	6	3.61	1	0.55
	Eğer lakabım güzelse hoş görürüm	2	1.2	-	-
	On uyarırım, ona rahatsızlığımı söylerim	6	3.61	10	5.52
	Bir daha böyle lakap takmamasını söylerim	6	3.61	4	2.21
Toplam		28	16.9	20	11.04
Yıkıcı Strateji	Kavga ederim; Onu döverim	14	8.43	34	18.78
	Ben de ona aynısını yaparım	47	28.31	62	34.25
	Öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim	21	12.65	17	9.39
	Onu tehdit ederim	2	1.2	1	0.55
	Ona küfredirim	-	-	2	1.1
Toplam	Ona kızarım	5	3.01	2	1.1
	Münakaşa yaparım	1	0.6	4	2.21
	Ona küserim	4	2.41	6	3.31
	Tepkimi yüz ifademle gösteririm	1	0.6	-	-
	Toplam	95	57.2	128	70.69
Koşullu Strateji	Önce konuşurum. Devam ederse kavga ederim	3	1.81	8	4.42
	Önce uyarırım. Devam ederse ben de ona aynısını yaparım.	4	2.41	1	0.55
	Önce uyarırım. Devam ederse öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim	6	3.61	3	1.66
Toplam	Yapmamasını söylerim. Devam ederse umursamam	3	1.81	-	-
Toplam Genel Toplam		166	100	181	100

Hem kızların hem erkeklerin kullandıkları çatışma çözüm stratejilerinin oranları arasında görülen farklılık istatistiksel olarak test edildiğinde şu sonuçlar çıkmıştır. Kız öğrencilerin kullandıkları stratejiler, oranları bakımından istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır ($\chi^2 = 95.88$, $sd = 3$, $p < .05$). Benzer biçimde erkek öğrencilerin kullandıkları stratejilerin oranları arasında da farklılık vardır ($\chi^2 = 202.85$, $sd = 3$, $p < .05$). Hem kız, hem erkek öğrencilerin dalga geçme ve ad takma sorunuyla başa çıkmak için yıkıcı stratejileri sıklıkla kullandıkları söylenebilir. Bununla birlikte cinsiyete göre karşılaştırıldığında ise, kızların ve erkeklerin kullandıkları çatışma çözme stratejilerinin oranları arasında istatistiksel anlamda farklılığın olmadığı ($\chi^2 = 6.90$, $sd = 3$, $p > .05$) bulunmuştur.

Çatışma çözme stratejilerinin, her biri altında yer alan taktiklere ilişkin olarak yüzdelik değerlere bakıldığında zaman, belirli taktiklerde odaklanıldığı görülmektedir. Öğrencilerin sıklıkla kullandığı kaçınma taktiği "aldırmam"dır (kızlar %15; erkekler %11,6). İşbirliği stratejisine bakıldığında, kızların erkeklere göre bu stratejiyi daha sık kullandıkları görülmektedir. Kullanılan taktikler "sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım", "benimle empati kurmasını isterim", "onu uyarırım, ona rahatsızlığımı söylerim" ve "bir daha böyle lakap takmamasını söylerim" dir.

Öğrencilerin kullandıkları yıkıcı ve koşullu stratejilerin birlikte incelenmesi gerekmektedir. Koşullu strateji içerik olarak yıkıcı taktiklere başvurmadan diğer öğrenciye bir şans daha veren "önce konuşurum, önce uyarırım" koşulunu taşımasına karşın, şiddetin ortaya

çıkmasına ilişkin de bir zemin özelliği taşımaktadır. Hem yıkıcı hem de koşullu strateji birlikte ele alındığında; "kavga ederim, ben de ona aynıını yaparım; öğretmene ya da okul yöneticilerine şikayet ederim" gibi taktikler öne çıkmaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin bu taktikleri kullanma sıklığına bakıldığında kızların yüzdelik oranları %66.85, erkeklerin ise %77.32'dir. Öğrencilerin ad takma ve alay etmeyle karşılaştıklarında, en başat çatışma çözme stratejilerinin ve taktiklerinin şiddet ögesi içerdiği söylenebilir.

Öğrencilerin kişilerarası kıskançlık sorunuyla karşılaştıklarında, bu sorunla başa çıkmak için kullandıkları strateji ve taktikler ise Tablo 5'te verilmektedir.

Öğrencilerin kıskançlık sorunuyla başa çıkmak için kullandıkları stratejiler, yoğunluk bakımından hem kızlar hem de erkekler için diğer kategorisi altında yer alan "hiç kimseyi kıskanmıyorum ve kıskanmam" ile işbirliği stratejisinde yoğunlaşmaktadır. Kıskançlık sorunuyla başa çıkmak bakımından, erkeklerin kızlara göre soruna daha yapıcı ve olumlu yaklaştığı yüzdelik oranlara bakılarak söylenebilir.

Kız ve erkek öğrencilerin, kıskançlık sorunuyla başa çıkmak için kullandıkları çatışma çözme stratejilerinin oranları arasındaki fark istatistiksel olarak test edildiğinde şu sonuçlar çıkmıştır. Kız öğrencilerin ($\chi^2 = 39.83$, $sd = 4$, $p < .05$) ve erkek öğrencilerin ($\chi^2 = 78.20$, $sd = 4$, $p < .05$) kullandıkları çatışma çözüm stratejilerinin frekans değerleri karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık söz konusudur. Hem kız öğrencilerin, hem de erkek öğrencilerin kullandıkları

Tablo 5

Öğrencilerin Kıskançlık Sorunuyla Başa Çıkma İçin Kullandıkları Çatışma Çözme Taktikleri

Stratejiler	Taktikler	Kızlar (N=163)		Erkekler (N=157)	
		f	%	f	%
Kaçınma Stratejisi	Önemsemem	7	6.09	3	2.75
	Tepki vermem	3	2.61	3	2.75
	Hiçbir şey olmamış gibi davranırım	2	1.74	1	0.92
	Onu görmezden gelerek	3	2.61	1	0.92
Toplam	Kıskanmıyormuş gibi hareket ederek	1	0.87	-	-
	Toplam	16	13.9	8	7.34
	Sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım	20	17.39	15	13.76
	Onunla her şeyi paylaşmak isterim	1	0.87	3	2.75
İşbirliği Stratejisi	Davranışlarıma dikkat ederim, özen gösteririm	-	-	3	2.75
	Kıskandığım kişi gibi olmaya çalışırım	2	1.74	6	5.5
	Kıskandığım şeye sahip olmaya çalışırım	3	2.61	3	2.75
	Benim neyimi kıskandığımı sorarım	4	3.48	2	1.83
	Yanlış yaptığımı söylerim	4	3.48	4	3.67
	Niçin böyle davrandığımı sorarım	4	3.48	1	0.92
Toplam	Toplam	38	33.1	37	33.93
	Kavga ederim	3	2.61	8	7.34
	Küfredirim	2	1.74	-	-
	Onu tuzağa düşürerek; onu küçük düşürmeye çalışarak	1	0.87	2	1.83
Yıkıcı Strateji	Birbirimize bağırarak	2	1.74	-	-
	Arkadaşlığımız biter	2	1.74	1	0.92
	Ben de kendimi kıskandırmaya çalışırım	2	1.74	1	0.92
	Onunla iletişimi keserek	3	2.61	-	-
Toplam	Toplam	15	13.1	12	11.01
	Koşullu Strateji	3	2.61	1	0.92
Toplam	Kıskandığım şey eşya ise o eşyayı elde etmeye çalışırım	3	2.61	1	0.92
	Toplam	6	5.22	2	1.84
Diğer	Kıskanılmaktan gurur duyarım	1	0.87	3	2.75
	Hiç kimseyi kıskanmıyorum	17	14.78	23	21.1
	Ben kıskanmam	22	19.13	24	22.02
Toplam Genel Toplam		40	34.8	50	45.87
Toplam Genel Toplam		115	100	109	100

çatışma çözme stratejilerinin, işbirliği stratejisi ve diğer seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Hem kız öğrencilerin hem de erkek öğrencilerin kullandıkları stratejilerin frekans değerleri karşılaştırıldığında ise kullandıkları stratejilerin oranları bakımından aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın ($\chi^2 = 5.97$, $sd = 4$, $p > .05$) olmadığı görülmek-

tedir. Hem kız öğrencilerin, hem de erkek öğrencilerin benzer stratejileri benzer sıklıkta kullandıkları, tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 5' teki her bir stratejinin içeriğine ilişkin taktikler incelendiğinde ise yönelimler daha açık olarak ortaya çıkacaktır. Hem erkek hem de kız öğrencilerin kıskançlıkla

başamak için kullandıkları taktiklerde “hiç kimseyi kıskanmıyorum” ve “ben kıskanmam” öne çıkmaktadır. Bu taktiklerin yüzdelik oranları erkekler için %46, kızlar için ise %35’tir. Benzer bir yönelim, işbirliği stratejisi ile koşullu strateji için de söz konusudur. Diğer çatışma durumlarından farklı olarak burada koşullu strateji ile işbirliği stratejisi birbirleriyle ilintilidir. İşbirliği ve koşullu stratejilerinde "sorunu karşılıklı konuşarak çözmeye çalışırım", "kıskandığım kişi gibi olmaya çalışırım", "kıskandığım şey başarı ise o kişinin seviyesine gelmeye çalışırım" ve "kıskandığım şeye sahip olmaya çalışırım" taktikleri ön plana çıkmaktadır. Tablo 5’teki sonuçlardan öğrencilerin kişilerarası kıskançlık sorununu, araştırmadaki diğer çatışma durumlarından farklı olarak, daha yapıcı ve işbirliğine yönelik yaklaşımlarla ele aldıkları görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada ilköğretim okullarının yedinci ve sekizinci sınıflarında okuyan 13-14 yaş grubu öğrencilerin beş farklı somut çatışma durumunda (1. Fiziksel şiddet; 2. Küfür; 3. İzinsiz eşya alma; 4. Dalga geçme, lakap takma; 5. Kıskançlık) kullandıkları çatışma çözme stratejileri ve taktikleri incelenmiştir. Öğrencilerin kullandıkları çatışma çözme stratejilerinin ve taktiklerinin farklı çatışma durumlarına göre değişim gösterdiği bulunmuştur. Kullanılan çatışma çözme stratejilerinin ve taktiklerinin, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık gösterdiği de saptanmıştır. Kız ve erkek öğrencilerin farklı çatışma durumlarında, farklı oranlarda değişik strateji (yıkıcı, işbirliğine yönelik bütünleştirici, kaçınma ve koşullu stratejileri) ve taktikleri

tercih ettikleri belirlenmiştir belirlenmiştir. Araştırmada referans alınan beş somut çatışma durumunda, hem kız, hem de erkek öğrencilerin kullandıkları çatışma çözme stratejilerinin frekansları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna karşın, kız ve erkek öğrencilerin çatışma çözme stratejileri karşılaştırıldığında, "fiziksel şiddet" ile başmakma stratejilerinin dışında, diğer dört somut çatışma durumunda kullanılan stratejiler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bunlara ek olarak, belirli çatışma çözme stratejileri ve taktiklerinin her iki cinsiyette de diğerlerine göre daha fazla öne çıktığı da belirlenmiştir. Fiziksel şiddet, küfür, eşyanın izinsiz alınması, dalga geçme, lakap takma gibi öğrencilerin her gün yaşadıkları çatışma durumlarında, her iki cinsiyetteki öğrencilerin de kullandığı çatışma çözme stratejileri, yoğun olarak yıkıcı özellik taşımaktadır. Stratejilere ait taktiklerin içerikleri doğrudan fiziksel şiddet, sözel şiddet, yetişkine şikayet özellikleri taşımaktadır. İşbirliğine yönelik karşılıklı anlaşmayı, uzlaşmayı ve barış sağlayıcı içeriğe sahip yapıcı çatışma çözme stratejilerinin bu yaş grubunda, yıkıcı, şiddete yönelik stratejiye göre daha seyrek kullanıldığı saptanmıştır. Öğrencilerin sosyal etkileşim içerisinde olgunlaştıkları düşünülecek olunursa, alt sosyo ekonomik çevrelerde eğitim gören öğrencilerin daha çok psikolojik ve fiziksel şiddet ögesi ağır basan bir ortamda sosyalleştikleri ve olgunlaştıkları varsayıldığında bu durum, onların yetişkin olduklarında da kullanacakları çatışma çözme strateji ve taktiklerinin de bir habercisi olabilecektir. Bu nedenle, öğrencilerin sosyal etkileşimleri içerisinde olgunlaşma ve sosyalleşme tarzları geniş

anlamda bir toplumun barış yönelimine dönük ilişkin de mesaj veriyor olabilir. Araştırmanın sonucunda, kişilerarası şiddetin 13-14 yaş grubu öğrencilerin sosyal yaşantısında, geniş yer tuttuğu söylenebilir.

Bu araştırmanın sonuçlarına bağlı olarak, ülkemiz koşullarında öğrencilerin şiddetten olabildiğince arındırılmış bir sosyal ortamda sosyalleşebilmeleri ve olgunlaşabilmeleri için okullarda belirli çalışmaların yapılması gerektiği söylenebilir. Öğrencilerin "barışı sağlayıcı sosyal becerileri" ve "yapıcı çatışma çözme stratejilerini" kendiliğinden kazanmalarını beklemek yerine, bu beceriler öğrencilere organize ve sürekli programlarla kazandırılmalıdır. Bunun için ilköğretim okullarında birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar devam eden "gelişimsel sosyal ve duygusal öğrenme" programları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Okullarımızda akademik başarı ve bilişsel becerilere, en geniş anlamda sınav başarılarına çok yoğun değinilirken; öğrencilerin "duyuşsal becerileri", "duyu yönetim becerileri", "sosyal becerileri" ve "değer eğitimleri" üzerinde yeterince durulmamakta ya da bunlar geçiştirilmektedir. Bu nedenle, öğrenciler kişilerarası etkileşimin doğal sonucu olan kişilerarası çatışmaları ve anlaşmazlıkları barışı sağlayıcı bir tarzda, nasıl yöneteceklerine ve çözeceklerine ilişkin yeterince beceri geliştirememektedirler. Bu sürecin doğal sonucu olarak da öğrencilik döneminde kazanılan şiddete yönelik tavırlar ve eylemler, kendini yetişkin yaşamında da kaçınılmaz olarak göstermektedir. Toplumun, şiddetten arındırılması ve toplumsal yaşamın içinde "barış kültürünün" egemen olması için kişilerarası çatışmaların ve anlaşmazlıkların barışçıl tekniklerle nasıl çözüleceğine ilişkin "sosyal

becerilerin", küçük yaşlarda tüm öğrencilere kazandırılması, günümüzde gereklilik olmaksızın çıkıp, zorunluluk haline gelmiştir.

Bu bağlamda, öğrencilerin kendi aralarında yaşadıkları kişilerarası çatışmaları ve anlaşmazlıkları barışçıl tekniklerle çözebilmeleri için, onlara "yapıcı problem çözme tartışmaları" ve "akran arabuluculuğu" konularında da beceri kazandırılmalıdır. Dolayısıyla, toplumun da sosyal ve kültürel anlamda, şiddetten uzaklaşmasına ve barış yönelimliliğe dönüşümüne de katkıda bulunmuş olacaktır.

Kaynaklar

- Babbie, E. (1990). *Survey research methods (2nd Edition)*. California: Wadsworth Publishing Company.
- Bakeman, R., & Gottman, J. M. (1997). *Observing interaction: Introduction to sequential analysis (2nd Edition)*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem teknik ve ilkeler (3. Baskı)*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Bilgin, N. (1999). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları (91).
- Bilgin, N. (2000). *İçerik analizi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları (109).
- Bodine, J. R., Crawford, K. D., & Schrupf, F. (2002). *Ceating the peaceable school: A comprehensive program for teaching conflict resolution (2nd Edition)*. Illinois: Research Pres.
- Bush, A. B. R., & Folger, P. J. (1994). *The promise of mediation: Responding to conflict through empowerment and recognition*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Cornelius, H., & Faire, S. (1989). *Everyone can win: How to resolve conflict*. Australia: McPhersons' Printing Group.

- Dökmen, Ü. (1994). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul.
- Ferguson, A. G., & Takane, Y. (1989). *Statistical analysis in psychology and education (6th Edition)*. New York: McGraw Hill Book Company.
- Fink, A. (1995). *How to sample in surveys*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Fisher, R., Ury, W., & Patton, B. (1991). *Getting to yes: Negotiating agreement without giving in (2nd Edition)*. Penguin Books.
- Folger, P. J., & Bush, A. B. R. (2001). Transformative mediation and third party intervention: Ten hallmarks of transformative mediation practice. J. P. Folger, & R. A. B. Bush, (Eds.), *Designing mediation: Approaches to training and practice within a transformative framework* (pp.20-36). New York: Institute For The Study Of Conflict Transformation.
- Gall, D. M., Borg, R. W., & Gall, P. J. (1996). *Educational research: An introduction (6th Edition)*. USA: Longman Publishers.
- Hovardaoğlu, S. (2000). *Davranış bilimleri için araştırma teknikleri*. Ankara: VE-GA.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. (1995, a). *Teaching students to be peacemakers*. Edina, MN: Interaction Book Co.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. (1995, b). *Our mediation notebook*. Edina, MN: Interaction Book Co.
- Jones, S. T. (2003). An introduction to conflict resolution education. T. S. Jones & R. Compton, (Eds.), *Kids working it out: Stories and strategies for making peace in our schools* (pp:17-34). San Francisco: Jossey-Bass
- Karip, E. (1999). *Çatışma yönetimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kvale, S. (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Lulofs, R. S., & Cahn D. D. (2000). *Conflict from theory to action (2nd Edition)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Manning, K. P., & Cullum-Swan, B. (1998). Narrative, content, and semiotic analysis. N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Collecting and interpreting qualitative materials* (pp.246-273). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Miles, B., M., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis (2nd Edition)*. London: Sage Publications.
- Oppenheim, N. A. (1996). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. London: Pinter Publishers.
- Öner, U. (1999). Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi. Y. Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde rehberlik* (sf.189-227). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Patton, Q. M. (1990). *Qualitative Evaluation An Research Methods (2nd Edition)*, London: Sage Publications.
- Schrumpf, F. Crawford, K. D., & Bodine, J. R. (1997). *Peer mediation: Conflict resolution in schools. Program guide*. Illinois: Research Press.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting qualitative data: Methods for analysing talk, text and interaction*. London: SAGE Publication.
- Simpson, C. (1998). *Coping through conflict resolution and peer mediation*. New York: Rosen Publishing Group Inc.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6 (24), 543-559.
- Türnüklü, A., & Şahin, İ. (2002). İlköğretim okullarında öğrenci çatışmaları ve öğretmenlerin bu çatışmalarla başa çıkma stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 8, (30), 283-302.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.